

МЕРЕЊЕ МОТИВАЦИЈЕ ЗА ПОСТИГНУЋЕ У РАНОМ АДОЛЕСЦЕНТНОМ ДОБУ*

*Александар Васић и Душана Шарчевић***

Катедра за пословну психологију, Факултет за правне
и пословне студије др Лазар Вркатић, Нови Сад

Апстракт. Структура мотивације за постигнуће са четири релативно независне димензије такмичења са другима, истрајности у остваривању циља, остваривање циља као извора задовољства и оријентације ка планирању дефинисана је на узорку одраслих испитаника из домаће популације. На основу тог модела сачињена је скала *МОП/Д* за мерење мотивације за постигнуће у раном адолесцентном добу која је садржала 35 ставки и тростепене категорије одговора. Ова скала примењена је заједно са упитницима о мотивацији за школско учење и о особинама личности на иницијалном узорку (261 испитаник; 48% испитаница) и кросвалидационом узорку (2234 испитаника; 49% испитаница) узраста од 10 до 16 година. Скала *МОП/Д* показује завидну репрезентативност и одличну поузданост и, с обзиром на очекивану сложеност простора мерења, прихватљиву хомогеност. Експлораторним факторским анализама на оба узорка дефинисане су четири примарне димензије: планирање, учење, такмичење и истрајност и генерални фактор мотивација за постигнућем. Резултати корелационих анализа указују на задовољавајућу критеријумску, конвергентну и дискриминативну ваљаност скале *МОП/Д* у односу на мере академске мотивације, особине личности и варијабле које су изведене из података о школском успеху. Дакле, скала *МОП/Д* је добрих психометријских карактеристика и може се примењивати у истраживачкој и практичној психолошкој делатности приликом мерења мотивације за постигнуће испитаника у раној адолесценцији.
Кључне речи: мотивација за постигнуће, упитник, адолесценција, поузданост, ваљаност.

* *Напомена.* Рад је настао на основу истраживања реализованих у оквиру пројекта *Вредносне оријентације младих у Војводини – стање и перспективе* (бр. 114–451–3818/2013) чију реализацију финансира Секретаријат за науку и технолошки развој Аутономне покрајине Војводине.

**E-mail: dusanasarcevic@gmail.com

Рано адолесцентно доба доноси специфичне развојне изазове и промене које се после детињства и периода латенције увећавају по обиму и степену у свим подручјима индивидуалног и друштвеног прилагођавања (Vasić i Šarčević, 2012a). С обзиром на то да овај период обично подразумева и усложњавање обавезног институционалног образовања и васпитања, ови изазови и промене вишеструко се одражавају и у оквиру тог развојног контекста. Учесници у институционалном образовању и васпитању многе потешкоће у индивидуалном и друштвеном прилагођавању младих повезују са овим развојним изазовима и променама. Ове потешкоће, које се обично испољавају као снижено или недовољно образовно постигнуће, посебно су наглашене током преласка из разредне у предметну наставу и са основног нивоа на ниво средњег образовања. Једно од корисних објашњења и исходишта у трагању за практичним решењима ових потешкоћа јесте изучавање индивидуалних разлика у мотивацији (Covington, 2000; Meece *et al.*, 2006; Šarčević, 2011; Trogrlić i sar., 2013).

Половином прошлога века један од најзначајнијих подстицаја у развоју психологије мотивације представљају истраживања Дејвида Меклиленда и сарадника (McClelland *et al.*, 1953; McClelland, 1955). Ова истраживања и на њима засновани модели вишеструко су допринели опису и објашњењу мотивационих чинилаца људског понашања. Меклиленд и сарадници су указали на значај не само квантитативних, него и квалитативних разлика, истичући универзалне потребе и специфичне врсте мотивације за моћи, афилијацијом и постигнућем (McClelland *et al.*, 1953; McClelland, 1955, 1987). Истицање различитих врста мотивација подстакло је истраживаче да трагају за одговорима на питања о природи мотивације унутар другачијих теоријских оквира (Reeve, 2009). То је довело до настанка и развоја бројних теоријских модела, истраживачких поступака и третмана међу којима су многи повезани са решавањем практичних проблема у контексту образовања (Deci *et al.*, 1991; Dweck, 1986; Shunk *et al.*, 2008). Истраживања Меклиленда и сарадника, као и друга истраживања и теорије мотивације, покренула су многа питања међу којима су се посебно издвојила она о поступцима мерења различитих врста мотивације (deCharms *et al.*, 1955; McClelland *et al.*, 1953).

Меклиленд и сарадници су предложили поступке за мерење мотивације као што су *Вежбе прича о сликама* које су осмишљене на основу *Теста тематске аперцепције* (PSE – *Picture-Story Exercises*; Thrash *et al.*, 2012) и разрада скале упитничког формата Хенрија Мареја (Murray, 1938). У моделу Меклиленда и сарадника важна је претпоставка о независности ових мера мотивације на методолошком и супстантивном нивоу (deCharms *et al.*, 1955; McClelland *et al.*, 1953; Thrash *et al.*, 2012). Расправе о прикладности ових поступака, а затим и претпоставка о независности, довеле су до емпиријски плодносног разликовања имплицитне и експлицитне мотивације (Thrash *et al.*, 2012). Прва врста мо-

тивације означена је као *nAch* (*Need for Achievement*) или као изворна, несвесна потреба за постигнућем која се мери путем пројективних техника. То је конструкт који представља омаж психоанализи и сродним теоријама које су на Меклиленда и сараднике утицале директно, преко основних претпоставки о људској мотивацији, и индиректно, преко Марејеве теорије личности (McClelland, 1951; Weiner, 1980). Друга врста мотивације за постигнуће код Меклиленда је означена као *vAch* (*Value* или *Verbal Need for Achievement*) или као вербално, мање или више свесно вредновање постигнућа које је једна од компонената самопоимања и обично се мери инструментима упитничког формата.

Налази из многих истраживања указали су на то да ове две врсте мотивације нису независне и да њихов однос упућује на степен конгруенције или интеграције личности (Thrash *et al.*, 2012), што је, такође, својеврсни омаж психоанализи и сродним теоријама. После истраживања Мареја и Меклиленда, настали су други инструменти (упитници) који су указивали на потребу разликовања неких ужих аспеката мотивације за постигнуће (Atkinson, 1964; Duda & Nichols, 1992; Elliot & McGregor, 2001; Franceško *i sar.*, 2002; Hermans, 1970; Lang & Fries, 2006; Veroff *et al.*, 1971). Ови упитници знатно варирају по формату, броју и формулацији ставки, нивоу општости дефиниције конструкта и броју димензија мотивације за постигнуће. Неки од тих инструмената су по претпоставци једнодимензионални, док већина осталих инструмената почива на релативно емпиријски подржаном очекивању да је мотивација за постигнуће вишедимензионална. Тако су, на пример, Францешко и сарадници (Franceško *i sar.*, 2002) конструисали скалу *МОП2002* која садржи 55 ставки чији је претпостављени главни предмет мерења општа мотивација за постигнуће. Приликом те прве провере инструмента дефинисана су четири ужа аспекта мотивације за постигнуће код одраслих: такмичење са другима (*тежи да је у свему испред других*); истрајност у остваривању циља (*увек истраје у остварењу свог циља*); остваривање циља као извора задовољства (*успешно обављен посао је највећа награда*) и оријентација ка планирању (*унапред све планира да би постигао боље резултате*).

Полазећи од скупа ставки из скале *МОП2002* и резултата првог обимнијег истраживања (Franceško *i sar.*, 2002) конструисана је скала мотивације за постигнуће која је прилагођена развојним карактеристикама испитаника у раном адолесцентном добу. Значај конструкта мотивације за постигнуће, релативно јасан модел структуре и практична потреба за инструментом за мерење ове врсте мотивације у адолесценцији представљају полазиште за ово истраживање. Стога су циљеви овог истраживања дефинисани на теоријском и практичном нивоу. Истраживање мотивације за постигнуће испитаника узраста од 10 до 15 година може допринети јаснијем и прецизнијем емпиријском дефинисању овог конструкта у смислу хоризонталне валидације (Matthews *et al.*, 2003).

Основно теоријско питање јесте питање утемељености модела структуре мотивације за постигнуће када је реч о адолесцентима из домаће популације. Значај мотивације за разумевање потешкоћа адолесцената у личном и друштвеном прилагођавању, посебно њиховом прилагођавању на промене у вези са захтевима у институционалном образовању, намеће и потребу за изработом једног економичног, поузданог и ваљаног средства за њено мерење. Овде је реч о практичном питању ваљане и поуздане процене ове важне особине приликом доношења одлука о едукативном или неком другом третману младих.

МЕТОД

Инструменти и варијабле. Основне варијабле су ставке из скале са техничком ознаком *МОП/Д* аутора М. Шегрт, Ј. Ратић, Т. Босанац, И. Сурутка, Д. Шарчевић и А. Васића (Прилог 1). Скала је сачињена по узорку на скалу за одрасле испитанике *МОП2000* аутора М. Францешко и сарадника (2002). Из почетне колекције од 50 ставки *a priori* проценом елиминисано је 15 ставки водећи рачуна о равномерној заступљености четири димензије мотивације за постигнуће, садржинској ваљаности и прилагођености развојним карактеристикама адолесценције. Коначна верзија скале *МОП/Д* састоји се од 35 тврдњи стандардног упитничког формата којима су придружене тростепене уређене категорије слагања. Одговори су кодирани тако да потпуно неслагање има нумерички код 1, а потпуно слагање нумерички код 3. Мере ужих аспеката и укупне мотивације за постигнуће дефинисане су као резултати на *Promax*-факторима и на првој главној компоненти скале *МОП/Д* тако да виши резултати указују на већи степен мотивације.

Поред скале *МОП/Д* примењени су и други инструменти упитничког типа за мерење академске мотивације и неких особина личности (Табела 1). Инструменти су на иницијалном узорку примењени у једном комплету, а на кросвалидационом узорку у три различите комбинације. Ове варијабле су дефинисане као прве главне компоненте скала намењених мерењу врста академске мотивације и особина личности. Овако дефинисане варијабле академске мотивације и особина личности намењене су провери конвергентне и дискриминативне ваљаности скале *МОП/Д*.

Табела 1: Инструменти примењени
у два независна истраживања

Иницијални узорак		Кросвалидациони узорак	
Инструмент (број ставки)	Предмет мерења	Инструмент (број ставки)	Предмет мерења
<i>МОП/Д</i> (35)	<i>Мотивација за постигнуће</i>	<i>МОП/Д</i> (35)	<i>Мотивација за постигнуће</i>
<i>ЈЕРQ-NV</i> (90)	<i>Димензије личности:</i> – неуротицизам – екстраверзија – психотицизам – социјална пожељност	<i>ЈЕРQ-NV</i> (90)	<i>Димензије личности:</i> – неуротицизам – екстраверзија – психотицизам – социјална пожељност
		<i>СОЛ-ОШ</i> (27)	<i>Скраћене С-Р ске:</i> – анксиозност – моралност – екстраверзија – агресивност
<i>ИН/Д</i> (35)	<i>Инфериорност</i>	<i>ИН/Д</i> (35)	<i>Инфериорност</i>
<i>СУ/Д</i> (33)	<i>Супериорност</i>	<i>СУ/Д</i> (33)	<i>Супериорност</i>
		<i>ЕМЕ</i> (28)	<i>Академска мотивација:</i> – спољашња – унутрашња – за школским постигнућем – амотивација

Напомена. У кросвалидационом узорку упитници су организовани тако да су на свакој трећини узорка примењене следеће комбинације: *ЕМЕ* (Vallerand *et al.*, 1989; Šarčević, 2011; Vasić i Šarčević, 2012c), *МОП/Д* (Vasić i Šarčević, 2012b), *ИН/Д* и *СУ/Д* (Vasić i sar., 2005); *ЕМЕ*, *МОП/Д* и *ЈЕРQ-NV* (Radulović i sar., 2004); *ЕМЕ*, *МОП/Д* и *СОЛ-ОШ* (Vasić, 2008).

На почетку упитника налазио се општи део који је садржао питања намењена регистровању разлика између испитаника према одређеним социодемографским карактеристикама. Међу тим варијаблама су биле и две варијабле на којима су испитаници, према петостепеним уређеним категоријама од (*a*) незадовољавајући (кодирано са 1) до (*e*) одличан (кодирано са 5), одговарали о оствареном успеху на крају полугодишта текуће школске године и очекиваном успеху у даљем школовању. Ове ва-

ријабле, посебно варијабла оствареног школског успеха на полугодишту, показују изразиту асиметричност (Табела 2). Због тога су у наредним поступцима варијабле школског успеха трансформисане у тростепене са исподпросечним (кодирано са 1), просечним (кодирано са 2) и изнадпросечним успехом и очекивањем у вези са школским успехом у будућности (кодирано са 3). На основу разлике између оствареног и очекиваног школског успеха дефинисана је нова варијабла која је индикатор нивоа аспирације у домену школског постигнућа. Ученици код којих су мање или практично никакве разлике између оствареног и очекиваног успеха без обзира на смер разлике имају ниво аспирације који се може сматрати просечним. Нижи резултат на овој варијабли указује на нижи ниво, а виши резултат на виши ниво аспирације. Релације варијабли школског успеха са мотивацијом за постигнуће служе за додатну проверу ваљаности скале *МОП/Д*.

Узорак испитаника. Различите комбинације инструмената примењене су на два независна узорка испитаника (Табела 2). Мањи, иницијални узорак је послужио за прелиминарну проверу основних карактеристика ставки и као контрола резултата добијених на већем, кросвалидационом узорку. Узорци су упоредиви према карактеристикама као што су узраст и полна заступљеност.

Табела 2: *Опис узорака испитаника*

	Иницијални узорак	Кросвалидациони узорак
Карактеристике		
<i>Број испитаника</i>	361	2324
Пол		
Мушки	52%	51%
Женски	48%	49%
<i>Узраст (распон)</i>	10–16 година	10–16 година
<i>Успех на полугодишту</i>		
Незадовољавајући	4,71%	4,57%
Задовољавајући	1,39%	2,24%
Добар	7,76%	11,41%
Врло добар	32,41%	38,63%
Одличан	53,74%	43,11%

Истраживање је реализовано након што је претходно прибављена сагласност школских управа у више основних школа међу којима по броју доминирају основне школе са подручја Аутономне покрајине Војводине. У реализацији истраживања учествовали су студенти Пословне психологије на *Факултету за правне и пословне студије др Лазар Вркатаић* у Новом Саду. Непосредно испитивање обављено је групно у школским просторијама у којима се изводи настава и у одељењима у којима испитаници похађају наставу. Испитаници су углавном били мотивисани за сарадњу чему је допринела општа инструкција о циљевима истраживања који се односе на унапређивање академске мотивације. Према извештајима испитивача, било је приметно неискуство испитаника са оваквим инструментима што је захтевало додатну пажњу приликом давања посебних инструкција. Такође, испитаници из млађих разреда, узраста од 10 до 12 година, показивали су нешто већи замор током попуњавања упитника и понекад су тражили објашњење израза *истрајан* и *истрајност*.

Анализа података. Резултати на ставкама из упитника *МОП/Д* и *ЕМЕ* дефинисани су тако да виши укупан резултат указује на више изражене различите аспекте мотивације, док су код свих упитника за мерење особина личности ти резултати дефинисани у супротном смеру. Сви резултати на ставкама упитника су нормализовани (Tukey, 1977), а потом стандардизовани тако да су им очекиване вредности прва два момента једнаке или блиске нули и јединици. Основни резултати добијени су стандардним поступцима провере метријских карактеристика ставки и укупне скале *МОП/Д* на иницијалном, а затим и на кросвалидационом узорку. У овом кораку анализирани су репрезентативност, поузданост и ваљаност ставки као и осетљивост, хомогеност, репрезентативност и поузданост читаве скале. Притом је коришћен *Syntax*-алгоритам Кнежевића и Момировића (1996) у верзији С. Фајгелја који даје већи број процена карактеристика појединих ставки и скале у целини (Момировић *i sag.*, 1999). Најважнији делови резултата из ових анализа изложени су у првом пододељку наредног дела.

Други корак била је провера конструктне ваљаности путем хијерархијских експлораторних факторских анализа простора мерења скале *МОП/Д* на иницијалном и на кросвалидационом узорку. У екстракцији је примењена анализа главних компонената (Hotelling, 1933), у одређивању броја значајних димензија консултована су три различита критеријума (Cattell, 1966; Guttman, 1954; Horn, 1965; Kaiser, 1961; O'Connor, 2000), а у ротацији је примењено косоугло решење *Promax* (Hendrickson & White, 1964). Факторски скорови испитаника на димензијама првог реда потом су, као нове факторске варијабле, анализирани истим поступцима ради провере очекиване хијерархијске уређености структуре простора мерења скале *МОП/Д*. Основни резултати ових анализа изложени су у другом пододељку резултата.

У трећем кораку су помоћу неколико корелационих анализа проверене конвергентна и дискриминативна и критеријумска ваљаност мера ужих аспеката и укупне мере мотивације за постигнуће у односу на сродне мере академске мотивације, неких особина личности, школског успеха и нивоа аспирације. Варијабле оствареног и очекиваног школског успеха, као и варијабла нивоа аспирације такође су нормиране истим поступцима који су примењени и у трансформацији резултата на ставкама из упитника и скала за мерење мотивације и особина личности. Основни резултати ових анализа изложени су у трећем подељку резултата.

РЕЗУЛТАТИ¹

Интерне метријске карактеристике скале МОП/Д. У Табели 3 налазе се основни резултати анализе неких интерних метријских карактеристика ставки из скале МОП/Д на иницијалном и кросвалидационом узорку. Опште је правило да су процене мање стабилне на мањем, иницијалном узорку него на вишеструко већем кросвалидационом узорку. Упркос томе, може се констатовати да су готово све ставке задовољавајућих репрезентативности. Поузданост ставки нешто више варира у зависности од узорка али је то, поред разлике у њиховој величини, последица и задавања скале одговора са релативно мањим бројем подеока, односно мањих варијанси ставки.

Структура прве главне компоненте скале МОП/Д прихватљиве је садржине када је реч о иницијалном узорку. Издваја се само пар ставки са коефицијентима мањим од уобичајеног критеријума од $|,30|$ које су индикације Компетитивности (ставка 9) и Истицања (ставка 21). Корелације свих ставки са првом главном компонентом добијеном на кросвалидационом узорку, чак и управо истакнуте, задовољавајућих су вредности. Међу онима које се истичу са усаглашено задовољавајућим коефицијентима у оба узорка су, на пример, ставке које су индикације Планирања (4, 12, 20, 21), оријентације према Учењу (8, 10, 14, 22) и Постигнућу опште (6, 29, 32, 33).

У Табели 4 су процене неких основних метријских карактеристика читаве скале МОП/Д на иницијалном и кросвалидационом узорку. Укупан резултат на скали МОП/Д креће се у распону од око -3,5 до највише +2,00 стандардне девијације. Иако процене неких показатеља не наговештавају знатно одступање од нормалне расподеле, распон резултата на овој скали показује бољу дискриминативност у опсегу нижих скорова на скали мотивације за постигнуће. Оваква осетљивост може бити зна-

¹ Део овде изнетих резултата саопштен је на VIII међународној конференцији *Дани примењене психологије* одржаној на Филозофском факултету у Нишу (Šarčević i Vasić, 2012; Vasić i Šarčević, 2012b).

чајна у дијагностиковању ове особине код адолесцената који могу имати потешкоће у прилагођавању на школске захтеве.

Табела 3: Неке интерне метријске карактеристике ставки скале МОП/Д

Ред. бр.	Иницијални узорак			Кросвалидациони узорак		
	MSA	SMC	F	MSA	SMC	F
1.	,90	,32	,27	,95	,25	,34
2.	,85	,23	,29	,95	,14	,31
3.	,90	,36	,40	,96	,23	,37
4.	,97	,49	,60	,98	,42	,61
5.	,92	,34	,42	,97	,37	,52
6.	,95	,39	,52	,97	,31	,44
7.	,92	,30	,39	,96	,18	,39
8.	,96	,42	,55	,98	,34	,51
9.	,91	,21	,16	,97	,23	,38
10.	,98	,47	,64	,98	,39	,60
11.	,95	,34	,49	,98	,27	,51
12.	,95	,46	,50	,98	,45	,56
13.	,87	,23	,32	,94	,14	,33
14.	,96	,37	,52	,97	,29	,48
15.	,85	,19	,29	,98	,17	,40
16.	,96	,33	,47	,98	,33	,48
17.	,94	,42	,39	,98	,38	,51
18.	,97	,40	,57	,98	,38	,56
19.	,94	,46	,54	,97	,28	,48
20.	,98	,46	,60	,99	,49	,63
21.	,90	,25	,25	,97	,25	,45
22.	,93	,27	,40	,98	,19	,43
23.	,93	,47	,59	,98	,45	,60

24.	,97	,47	,61	,98	,45	,60
25.	,95	,43	,37	,96	,47	,50
26.	,92	,17	,33	,97	,17	,40
27.	,93	,33	,44	,97	,25	,45
28.	,97	,36	,53	,99	,30	,54
29.	,95	,44	,41	,97	,37	,46
30.	,93	,45	,34	,97	,25	,41
31.	,98	,45	,65	,98	,40	,57
32.	,95	,40	,52	,97	,28	,45
33.	,96	,41	,57	,98	,32	,54
34.	,97	,43	,64	,98	,33	,58
35.	,95	,43	,44	,98	,39	,53

Напомена. *MSA* – репрезентативност (мера адекватности узорковања; *SMC* – поузданост (квадрирана мултипла корелација ставке са свим осталим ставкама); *F* – ваљаност (корелације ставки са првом главном компонентом).

Процене адекватности узорковања варијабли указују на веома високу репрезентативност ставки које чине скалу *МОП/Д*. Поузданост скале без обзира на начин израчунавања укупног резултата јесте око ,90 што инструмент квалификује за сврхе дијагностиковања ове значајне особине приликом планирања третмана. Процене хомогености скале *МОП/Д* су прихватљивих вредности с тим да један од тих коефицијената (h_2) наговештава очекивану сложену структуру простора мерења.

Табела 4: Процене параметара расподеле укупног резултата и интерне метријске карактеристике скале МОП/Д

Показатељ	Опис	Иницијални узорак	Кросвалидациони узорак
N	Величина узорка	361	2324
AS	Аритметичка средина	,00	,00
$SE AS$	Стандардна грешка AS	,05	,02
SD	Стандардна девијација	1,00	1,00
S	Хоризонтално одступање (скјунис)	-,47	-,55
$SE S$	Стандардна грешка S	,13	,05
K	Вертикално одступање (куртозис)	-,05	-,01
$SE K$	Стандардна грешка K	,26	,10
$Raspon$	Раздаљина између најнижег и највишег резултата	5,29	5,49
Min	Најнижи резултат	-3,37	-3,84
Max	Највиши резултат	1,92	1,65
MSA	Репрезентативност (мера адекватности узорковања)	,95	,98
α	Поузданост (кофицијент интерне конзистенције)	,89	,90
β	Поузданост (прва главна компонента)	,90	,91
h_1	Хомогеност (просечна корелација ставки)	,19	,21
h_2	Хомогеност (Момировић)	,52	,66

Напомена. Укупан резултат за сваког испитаника израчунат је као скор на првој главној компоненти скале МОП/Д.

Факторска структура скале МОП/Д. У Табели 5 приказани су резултати примењених критеријума за одређивање броја значајних димензија у простору мерења скале *МОП/Д*. Тим простором доминира прва главна компонента која на иницијалном узорку обухвата нешто мање од једне петине, а на кросвалидационом узорку готово једну четвртину укупне варијансе анализираних система варијабли. Гутман-Кајзеров критеријум јединице (Guttman, 1954; Kaiser, 1961) очигледно прецењује број фактора, док је Кателов критеријум осулине или плазине (Cattell, 1966) нешто ближи полазном очекивању. Резултати добијени Хорновом паралелном анализом (Horn, 1965; O'Connor, 2000) у потпуности одговарају полазном очекивању. У одлучивању о броју значајних димензија размотрена је и садржина фактора у трофакторском, четворофакторском и петофакторском решењу. На основу свега, закључено је да је најбоље четворофакторско решење за структуру простора мерења скале *МОП/Д*.

Табела 5: Број значајних димензија према различитим критеријумима

Узорци	Критеријуми		
	Гутман–Кајзерова јединица	Осулина или плазина	Паралелна анализа
Иницијални узорак	8	4	4
Кросвалидациони узорак	5	3	4

У Табели 6 приказана је комплетна матрица склопа четири фактора добијена *Protax*-ротацијом. Већина ставки има значајна оптерећења само једним фактором. У решењу добијеном на иницијалном узорку пет ставки има оптерећења са два фактора, а на кросвалидационом узорку такве су две ставке. Само једна ставка, индикација претпостављене димензије *Циљ као задовољство* (ставка 27) – у оба решења дели варијансу са два фактора. У иницијалном решењу две ставке (15 и 26) не достижу значајне износе иако је реч о вредностима које су на граници прихваћеног критеријума. Ове ставке, међутим, у решењу добијеном на кросвалидационом узорку имају значајна и очекивана засићења. У решењу на кросвалидационом узорку само један коефицијент (ставка 22) налази се близу усвојеног критеријума. На основу тога може се констатовати да је добијено релативно стабилно факторско решење.

На такву констатацију упућује садржина фактора, као и њихове подударне интеркорелације. Фактори се могу дефинисати усаглашено и смислено у сваком од решења као *Планирање*, *Учење*, *Компетитивност* и *Истрајност*. Фактор који је дефинисан као *Планирање* садржи став-

ке као што су *Направи план за сваки дан* и *Успева зато што планира*. Други фактор је именован као *Учење* и обухвата ставке као што су *Увек настоји да савлада ново градиво* и *Труди се да има најбоље оцене*. Примери ставки из димензије *Компетитивност* су: *Настоји да је бољи од других* и *Жели да други знају за његов успех*. Неке од ставки из фактора дефинисаног као *Истрајност* су: *Истраје док не оствари циљ* и *Већ сада зна шта жели у животу*.

У Табели 7 представљене су корелације између фактора. У просеку су више корелације између фактора који су дефинисани као *Планирање*, *Учење* и *Компетитивност*. Ниже су корелације фактора *Истрајност* са преосталим компонентама мотивације за постигнуће што може бити последица развојних карактеристика раног адолесцентног доба. Алтернативно, димензија може бити и последица специфичитета насталог коришћењем израза *истрајност* који је, изгледа, недовољно познат испитаницима овог узраста.

Табела 6: Склоп *Protax*-фактора у иницијалном и кросвалидационом узорку

Ред. бр.	Иницијални узорак				Кросвалидациони узорак			
	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A4
1.	,16	-,26	,50	,21	-,00	-,10	,61	-,00
2.	,18	-,04	-,21	,64	,00	,13	-,04	,56
3.	-,20	,41	,07	,39	-,21	,55	,03	,17
4.	,60	,25	-,16	,05	,55	,32	-,10	-,05
5.	,05	,20	,56	-,20	-,02	,16	,63	-,05
6.	-,07	,62	-,02	,18	-,16	,69	-,07	,10
7.	,05	,06	,18	,46	-,03	,09	,29	,34
8.	,23	,57	-,04	-,15	,24	,59	-,21	-,05
9.	,00	-,23	,36	,33	,03	-,07	,56	,08
10.	,25	,60	-,02	-,07	,15	,63	,07	-,19
11.	,23	,48	,02	-,21	,25	,45	,10	-,30
12.	,79	-,12	-,05	,02	,81	-,09	-,06	,09
13.	,29	-,12	,11	,30	,16	-,06	-,01	,62
14.	-,00	,64	-,09	,12	,04	,60	-,10	,07
15.	-,04	,21	,03	,29	,03	,44	,05	-,03

16.	,58	,00	,28	-,21	,65	-,17	,21	-,09
17.	,09	-,04	,76	-,13	,04	,05	,68	-,06
18.	-,02	,67	-,00	,08	-,01	,71	,01	-,05
19.	-,16	,60	,26	,06	-,08	,56	,10	,04
20.	,68	,09	-,01	,01	,74	,05	-,06	,09
21.	-,15	,04	,27	,42	-,10	,29	,37	,11
22.	,23	,35	-,08	-,04	,29	,26	,02	-,08
23.	,74	-,04	,06	,02	,76	-,14	,07	,13
24.	,72	-,06	,01	,21	,74	-,02	-,05	,12
25.	,09	-,16	,69	,13	-,02	-,05	,78	,03
26.	,10	,07	,13	,28	,13	,00	,15	,47
27.	,03	,33	-,18	,54	,14	,36	-,15	,36
28.	,35	,37	-,12	,07	,44	,28	-,00	-,10
29.	-,09	,10	,69	,06	,03	-,04	,69	-,02
30.	-,03	,08	,59	-,04	,13	-,06	,53	-,02
31.	,58	,11	,09	,13	,72	-,11	,08	,06
32.	-,10	,59	,02	,25	-,10	,52	-,01	,27
33.	,07	,45	,35	-,09	-,01	,51	,18	,04
34.	,38	,23	,13	,20	,35	,25	,08	,12
35.	-,07	,13	,68	,04	-,02	,10	,64	,07

Напомена. A1 до A4 – Четири *Protax*-фактора у простору мерења скале *МОП/Д*. Истакнута су оптерећења која су једнака или већа од |,30|.

У Табели 7 изложена је и структура прве главне компоненте у факторском простору првог реда. На иницијалном узорку критеријум јединице указивао је на значај прве две главне компоненте, док је на кросвалидационом узорку добијена једна значајна главна компонента. Прва главна компонента на иницијалном узорку обухвата око 45%, а на кросвалидационом узорку готово 50% факторске варијансе. У оба случаја све примарне димензије мотивације за постигнуће имају високе корелације са главним предметом мерења скале *МОП/Д*. У просеку нешто ниже корелације са првим главним предметом мерења има фактор првог реда *Истрајност*.

Табела 7: Корелације *Promax*-фактора мотивације за постигнуће и структура генералног фактора (*F*)

Фактори по узорцима	Фактори				
<i>Иницијални узорак</i>	1.	2.	3.	4.	<i>F</i>
1. Планирање	1,00				,71
2. Учење	,47	1,00			,75
3. Компетитивност	,20	,22	1,00		,62
4. Истрајност	,14	,21	,31	1,00	,57
<i>Кросвалидациони узорак</i>					
1. Планирање	1,00				,74
2. Учење	,47	1,00			,79
3. Компетитивност	,37	,34	1,00		,70
4. Истрајност	,14	,31	,23	1,00	,54

Напомена. *F* – Корелације са првим главним компонентама изолованим у простору *Promax*-фактора.

Мотивација за постигнуће и особине из Адлеровог модела. Корелације ужих аспеката и укупне мотивације за постигнуће са неким особинама личности и компонентама академске мотивације према теорији самоодређења послужиле су за проверу конвергентне и дискриминативне валидности (Табела 8). Од конструката из Адлерове индивидуалне психологије значајан корелат Компетитивности и Мотивације за постигнуће у оба узорка је Супериорност, док Инфериорност значајно корелира са Истрајношћу. С обзиром на то како је дефинисан укупан резултат на овој димензији, може се констатовати да Мотивација за постигнуће, њен ужи аспект Компетитивност и више изражена Супериорност деле заједнички простор, док мање изражена Инфериорност позитивно доприноси истрајности у школским активностима.

Табела 8. Корелације мотивације за постигнуће, неких особина личности и академске мотивације

Особине личности и академска мотивација	Планирање	Учење	Компетитивност	Истрајност	Мотивација за постигнуће
<i>Иницијални узорак^a</i>					
Инфериорност ^a	-,01	,00	,04	,24	,05
Супериорност ^a	-,08	,02	-,50	-,14	-,20
Неуротизам ^a	-,02	-,08	,01	,08	-,02
Екстраверзија ^a	-,11	-,08	-,03	-,21	-,14
Пеихотицизам ^a	,14	,25	-,18	-,04	,13
Социјална пожељност ^a	-,39	-,49	-,07	-,01	-,44
<i>Кросвалидациони узорак</i>					
Инфериорност ^a	-,03	,11	,00	,23	,10
Супериорност ^a	-,17	-,05	-,38	-,09	-,24
Неуротизам ^b	-,01	,34	-,12	,08	,14

Екстраверзија ⁶	,36	,36	,23	,08	,40
Психотизам ⁶	-,04	-,23	-,06	-,20	-,19
Социјална пожељност ⁶	-,02	,03	-,09	,04	-,01
Анксиозност ⁶	-,29	-,22	-,08	,01	-,27
Моралност ⁶	-,01	,17	-,13	,14	,04
Екстраверзија ⁶	-,11	-,28	-,06	-,17	-,21
Агресивност ⁶	,16	,26	-,11	,06	,16
Спољашња мотивација	,23	,51	,22	,27	,44
Унутрашња мотивација	,41	,52	,23	,16	,52
Мотивација за школско постигнуће	,31	,41	,37	,20	,48
Амотивација	-,12	-,44	,03	-,14	-,25

Напомена. ^а – први комплет инструмената, ^б – други комплет инструмената, ^в – трећи комплет инструмената. Скорови на особинама личности, осим за димензије Неуротицизам, Екстраверзија и Психотизам на кросвалидационом узорку, дефинисани су тако да већи резултат указује на мање изражену особину. С обзиром на то да су већи на иницијалном узорку све $|\geq|,10|$ значајне на $p < 0,05$, у табели су истакнуте само $|\geq|,20|$.

Мотивација за постигнуће и особине из Ајзенковог модела. Из простора базичних димензија личности према Ајзенковом моделу доследни корелати Мотивације за постигнуће у оба узорка су Екстраверзија и Психотицизам (Табела 8). Те две димензије су корелати различитог предзнака у два узорка јер су различито лоциране у односу на ставке као почетне варијабле. На основу резултата у другом узорку, где је Екстраверзија у корелацији са већином ужих аспеката и укупном Мотивацијом за постигнуће, показује се да већу израженост ове мотивације имају ученици са мање израженом Екстраверзијом. Када је реч о Психотицизму, мања израженост ове особине повезана је са већом Истрајношћу, усмереношћу на Учење и укупном Мотивацијом за постигнуће. У првом узорку Социјална пожељност представља значајан позитивни корелат Планирања, Учења и Мотивације за постигнуће. На већем узорку ова особина губи на значајности и износу и практично је независна у односу на мере мотивације за постигнуће. Ситуација је другачија када је реч о Неуротицизму, јер је та димензија у значајној мери повезана са Учењем само на кросвалидационом узорку. Овакве промене у статусу корелата могу бити последица нестабилности односа варијабли и/или специфичности узорка.

Мотивација за постигнуће и особине из упитника СОЛ/ОШ. Међу особинама личности из упитника СОЛ/ОШ значајни корелати Мотивације за постигнуће су Анксиозност, Екстраверзија и Агресивност. Више изражена Анксиозност доприноси усмерењу на Планирање учења, мотивацији за Учење и општој Мотивацији за постигнуће (Табела 8). Одређена мера бриге и стрепње доприноси посвећивању активностима које су везане за учење, организовање активности и савлађивање школског градива. Снижена Агресивност повезана је са већом усмереношћу ка Учењу. Када је екстраверзија дефинисана са нагласком на ужу компоненту Активитета, као што је случај са овим упитником, њени односи са мотивацијом за постигнуће изгледају јасније него у случају истоимене особине из Ајзенковог модела. Дакле, виши ниво Активитета као сржна одредница Екстраверзије представља важан корелат и мотивације за школско учење и укупне мотивације за постигнуће.

Мотивација за постигнуће и академска мотивација. Све корелације аспеката академске мотивације – који су дефинисани углавном сагласно претпоставци из теорије самоодређења – позитивног су предзнака и по износу су веће него у случају већине особина личности (Табела 8), изузев Амотивације, као што се и могло очекивати. Спољашња мотивација корелира у позитивним износу са свим аспектима Мотивације за постигнуће с тим да се по износу издваја ужи аспект који је дефинисан као Учење. У случају Унутрашње мотивације величином се истичу корелације са ужим аспектима мотивације за постигнуће који су дефинисани као Учење и Планирање, а у мањој мери и Компетитивност. Добијене су нешто више корелације између Мотивације за школско учење

и ужег аспекта Учења. Међутим, са становишта валидности нове мере мотивације за постигнуће најважније је то да су сви коефицијенти корелације са сродним мерама академске мотивације према теорији самоодређења позитивног предзнака и просечних износа.

Мотивација за постигнуће и школски успех. У Табели 9 приказане су корелације ужих аспеката и укупне мотивације за постигнуће са варијаблама школског успеха. На иницијалном узорку остварени школски успех је у позитивној корелацији само са Истрајношћу, док је очекивани успех у позитивној корелацији са Учењем, Истрајношћу и укупном мером Мотивације за постигнуће. На кросвалидационом узорку варијабле школског успеха остварују позитивне корелације скромног износа са једним ужим аспектом и са укупном Мотивацијом за постигнуће.

Табела 9: Корелације мотивације за постигнуће и школског успеха

Школски успех	Планирање	Учење	Компетитивност	Истрајност	Мотивација за постигнуће
<i>Иницијални узорак^а</i>					
Остварени успех	,16	,19	,08	,20	,15
Очекивани успех	,13	,20	,12	,24	,21
Ниво аспирације	,01	,08	,07	,10	,14
<i>Кросвалидациони узорак^б</i>					
Остварени успех	-,03	,23	-,03	,11	,09
Очекивани успех	,05	,31	,04	,14	,20
Ниво аспирације	,10	,18	,09	,08	,17

Напомена. Све $\geq 0,10$ су значајности $p < 0,05$, у табели су истакнуте само $\geq 0,20$.

Очекивани успех је у позитивној корелацији са Учењем и укупном мером мотивације, а остварени успех само са Учењем. Ниво аспирације је у значајној корелацији са свим аспектима и укупном мером Мотивације за постигнуће, али изузетно је скромног износа. Корелације мотивације за постигнуће и варијабле школског успеха указују на потенцијалан предиктивни значај мерења мотивације за постигнуће и крећу се у распону од $r = 0,20$ до $r = 0,31$, с тим што су углавном највише корелације између Мотивације за постигнуће и очекиваног успеха у даљем школовању.

Дискусија

Циљ овог рада био је да се боље разуме и расветли статус теоријски значајног и практично важног психолошког конструкта мотивације за постигнуће у раном адолесцентном добу. Поред тога, у домаћој научној и стручној психолошкој пракси постоје инструменти познатих карактеристика углавном за процену мотивације за постигнуће одраслих. У настојању да се сачини поуздан и ваљан инструмент за процену мотивације за постигнуће у раној адолесценцији пошло се од верзије сличног инструмента за одрасле. Нови упитник чији је назив *МОП/Д* примењен је заједно са још неким инструментима у два независна истраживања у којима су учествовали испитаници раног адолесцентног доба. У иницијалном узорку инструменти су примењени у једном комплету, а у кросвалидационом у три различита сета. Овакав либералан нацрт кросвалидације омогућио је да се на основу резултата закључује са далеко више сигурности него само на основу једнократне провере неког психолошког мерног инструмента упитничког типа обично на узорцима пригодног карактера.

На основу процена интерних метријских карактеристика ставки и скале *МОП/Д* може се констатовати да је то инструмент завидне репрезентативности, одличне поузданости и задовољавајуће осетљивости. Процене хомогености скале указују на сложен простор мерења. Томе у прилог иду и резултати хијерархијских експлораторних факторских анализа. На основу исхода више критеријума издвојена су и дефинисана четири фактора: Планирање, Учење, Компетитивност и Истрајност. Ови фактори се у великој мери подудару са факторима који су издвојени код одраслих испитаника (Franceško i sar., 2002). Разлика је у томе што се код млађих испитаника у овој студији издваја димензија Учење, а изостала је димензија Остваривање циља као извора задовољства. Одговор на питање да ли је реч о развојној специфичности ваља потражити у нацртима који су примеренији за развојна истраживања.

Помоћу корелационих анализа проверена је конвергентна, дискриминативна и критеријумска ваљаност скале *МОП/Д*. Резултати ових анализа на иницијалном и кросвалидационом узорку испитаника су релативно подударни. Особине које подразумевају самопоштовање, уважавање сопственог труда и залагања, добро сналажење у школским ситуацијама, активност на часовима и малу дозу бриге која може допринети посвећености доприносе већој мотивацији за постигнуће. Поред тога, мотивација за постигнуће је мање изражена код оних ученика који се понашају агресивно, који су умерено активни и који имају виши Негуротицизам. Такви ученици су, вероватно, пре заинтересовани за неке друге активности него за школско учење. Све мере академске мотивације као сродног конструкта у позитивној су корелацији са мотивацијом за постигнуће, изузев Амотивације, што је и било очекивано. Мотива-

ција за постигнуће остварује у просеку веће корелације са академском мотивацијом него са особинама личности и такав налаз говори о задовољавајућој конвергентној ваљаности скале *МОП/Д*.

У провери критеријумске валидности мере на скали *МОП/Д* доведене су у везу са варијаблама оствареног и очекиваног школског успеха. Налази из ове корелационе анализе показују да мотивација за постигнуће у већој мери корелира са очекиваним него са оствареним успехом. Такав налаз је такође очекиван, с обзиром на то да је варијабла очекиваног успеха ближа жељама и пројекцијама ученика него остварени успех на полугодишту. Проблематичан статус варијабле школског успеха одавно је познат психолошкој и широј јавности (Vasić, 2001; Šarčević, 2011, 2012). Стога је на основу разлике између оствареног и очекиваног успеха, за потребе својеврсне контроле, дефинисан ниво аспирације који би био ближи мотивационој сфери. Резултати на оба узорка указују на то да је нова варијабла у веома ниској вези са мотивацијом за постигнуће. То је вероватно стога што ниво аспирације почива на оствареном школском успеху који је пре засићен другим факторима него мотивацијом ученика и резултирајућим постигнућем. О сумњивој природи школског успеха говоре и ранији налази према којима школском успеху више доприносе социодемографске карактеристике, а знатно мање особине личности и академска мотивација (Šarčević, 2011, 2012). Такви резултати указују с једне стране на ваљаност примењених инструмената, а са друге стране доводе у сумњу школски успех као један од друштвено значајних критеријума. Најближи мотивационој сфери јесте, ипак, успех који ученици очекују, а не онај који остварују или онај коме теже.

Закључак

На основу анализа спроведених у два независна истраживања може се закључити да је нова скала *МОП/Д*, намењена процени мотивације за постигнуће у раном адолесцентном узрасту, одличних метријских карактеристика. Стога се ова скала препоручује за истраживачку и практичну употребу за потребе процене овог важног аспекта индивидуалног функционисања у адолесценцији. У наредним истраживањима требало би проверити утемељеност претпостављених ужих аспеката мотивације за постигнуће, даље усавршавати скалу *МОП/Д* и увести квалитетнији критеријум него што је школски успех који је дефинисан као просечна и често субјективна процена наставника.

Коришћена литература

- Atkinson, (1964). *An Introduction to Motivation*. Princeton, NJ: Van Nostrand.
- Cattell, R. B. (1966). The Scree Test for Number of Factors. *Multivariate Behavioral Research*, Vol. 1, 140–161.
- Covington, M. V. (2000). Goal Theory, Motivation, and School Achievement: An Integrative Review. *Annual Review of Psychology*, Vol. 51, 171–200. DOI: 10.1146/annurev.psych.51.1.171
- deCharms, P., Morrison, H. W., Reitman, W. & McClelland, D. C. (1955). Behavioral Correlates of Directly and Indirectly Measured Achievement Motivation. In D. C. McClelland (Ed.), *Studies in Motivation* (pp. 414–423). New York: Appleton-Century-Crofts.
- Deci, E. L., Vallerand, R. J., Pelletier, L. G. & Ryan, M. R. (1991). Motivation and Education: The Self-Determination Perspective. *Educational Psychologist*, Vol. 26, No. 3 & 4, 325–346.
- Dweck, C. S. (1986). Motivational Processes Affecting Learning. *American Psychologist*, Vol. 41, No. 10, 1040–1048. DOI: 10.1037/0003-066X.41.10.1040
- Duda, J. L. & Nicholls, J. G. (1992). Dimensions of Achievement Motivation in Schoolwork and Sport. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 84, No. 3, 290–299.
- Elliot, J. & McGregor, H. A. (2001). A 2 x 2 Achievement Goal Frame Work. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 80, No. 3, 501–519. DOI: 10.1037//0022-3514.80.3.501
- Franceško, M., Mihić, V. i Bala, G. (2002). Struktura motiva postignuća merena skalom MOP2002. U B. Čukić i M. Franceško (Ur.), *Ličnost u višekulturnom društvu vol. 4: Organizacijska multikulturalnost i evropski identitet* (str. 134–143). Novi Sad: Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet.
- Guttman, L. (1954). Some Necessary Conditions for Common Factor Analysis. *Psychometrika*, Vol. 19, 149–161.
- Hendrickson, A. & White, P. O. (1964). Promax: A Quick Method for Rotation to Oblique Simple Structure. *British Journal of Statistical Psychology*, Vol. 17, No. 1, 65–70. DOI: 10.1111/j.2044-8317.1964.tb00244.x
- Hermans, H. J. M. (1970). A Questionnaire Measure of Achievement Motivation. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 54, 353–363.
- Horn, J. L. (1965). A Rationale and Test for the Number of Factors in Factor Analysis. *Psychometrika*, Vol. 30, No. 2, 179–185. DOI: 10.1007/BF02289447
- Hotelling, H. (1933). Analysis of a Complex of Statistical Variables into Principal Components. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 24, No. 6, 417–441.
- Kaiser, H. F. (1961). A Note on Guttman's Lower Bound for the Number of Common Factors. *British Journal of Statistical Psychology*, Vol. 14, No. 1, 1–9. DOI: 10.1111/j.2044-8317.1961.tb00061.x
- Knežević, G. i Momirović, K. (1996). *RTT9G*: Program za analizu metrijskih karakteristika kompozitnih mernih instrumenata. U P. Kostić (Ur.), *Problemi merenja u psihologiji*, Vol. 2 (str. 37–56). Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Lang, J. W. B. & Fries, S. (2006). A Revised 10-item Version of the Achievement Motive Scale: Psychometric Properties in German-speaking Samples. *European Journal of Psychological Assessment*, Vol. 22, 216–224. DOI: 10.1027/1015-5759.22.3.216
- Matthews, G., Deary, I. J. & Whiteman, M. C. (2003). *Personality Traits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A. & Lowell, E. L. (1953). *The Achievement Motive*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- McClelland, D. C. (1955). Some Social Consequences of Achievement Motivation. In M. R. Jones (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation* (pp. 41–65). Lincoln: University of Nebraska Press.
- McClelland, D. C. (1987). *Human Motivation*. New York: Cambridge University Press.

- Meece, J.L., Anderman, E.M., & Anderman, L.H. (2006). Classroom Goal Structure, Student Motivation, and Academic Achievement. *Annual Review of Psychology*, Vol. 57, 487–503. DOI: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070258
- Momirović, K., Wolf, B. i Popović, D. A. (1999). *Uvod u teoriju merenja I: Interne metrijske karakteristike kompozitnih mernih instrumenata*. Priština: Fakultet za fizičku kulturu.
- Murray, H. (1938). *Explorations in Personality*. New York: Oxford.
- O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS Programs for Determining the Number of Components Using Parallel Analysis and Velicer's MAP Test. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers*, Vol. 32, No. 3, 396–402.
- Radulović, S., Karlić, N. i Mitrović, D. (2004). Neke metrijske karakteristike nove verzije Ajzenkovog upitnika ličnosti za decu. 52. *Sabor psihologa Srbije – Kopaonik* (knjiga rezimea). Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Reeve, J. (2009). *Understanding Motivation and Emotion*. Hoboken, NJ: John Willey & Sons.
- Shunk, D. H., Pintrich, P. R. & Meece, J. L. (2008). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Šarčević, D. (2011). *Motivacija za školsko učenje prema teoriji samoodređenja* (master rad). Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić.
- Šarčević, D. (2012). *Inkrementalna valjanost skala motivacije za školsko učenje*. 60. naučno-stručni skup Sabor psihologa Srbije. Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Šarčević, D. i Vasić, A. (2012). Korelati motivacije za postignuće u ranom adolescentnom dobu. *VIII konferencija Dani primenjene psihologije* (knjiga rezimea). Niš: Filozofski fakultet.
- Thrash, T. M., Maruskin, L. A. & Martin, C. C. (2012). Implicit-Explicit Motive Congruence. In R. M. Ryan (Ed.). *The Oxford Handbook of Human Motivation* (pp. 141-156). New York: Oxford University Press.
- Troglić, A., Šarčević, D. i Vasić, A. (2013). Pol, školski uspeh i motivacija za školsko učenje. *Pedagoška stvarnost*, Vol. 59, Br. 2, 332–350.
- Tukey, J. W. (1977). *Exploratory data analysis*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Vallerand, R. J., Blais, M. R., Brière, N. M. & Pelletier, L. G. (1989). Construction et Validation de l'Échelle de Motivation en Éducation (EME). *Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, Vol. 21, No. 3, 323–349.
- Vasić, A. (2001). Šta je školski uspeh učenika? *Pedagoška stvarnost*, Vol. 47, Br. 9–10, 697–725.
- Vasić, A., Veljković, Z. i Troglić, A. (2005). O skali za merenje kompleksa superiornosti dece starijeg osnovnoškolskog uzrasta. *Pedagoška stvarnost*, Vol. 51, Br. 1-2, 133–159.
- Vasić, A. (2008). *Neke osobine ličnosti i njihovo merenje u ranom adolescentnom dobu* (doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Vasić, A. i Šarčević, D. (2012a). *Psihologija i ontogeneza: teorije i istraživanja*. Novi Sad: Autori i Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić.
- Vasić, A. i Šarčević, D. (2012b). Skala motivacije za postignuće u ranom adolescentnom dobu. *VIII konferencija Dani primenjene psihologije* (knjiga rezimea). Niš: Filozofski fakultet.
- Vasić, A. i Šarčević, D. (2012c). Faktorska struktura jednog upitnika za merenje motivacije za školsko učenje. 60. naučno-stručni skup Sabor psihologa Srbije (knjiga rezimea). Beograd: Društvo psihologa Srbije.
- Veroff, J., McClelland, L. & Marquis, K. (1971). *Measuring Intelligence and Achievement Motivation in Surveys*. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research, University of Michigan.
- Weiner, B. (1980). *Human Motivation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Примљено 13.03.2014; прихваћено за штампу 08.05.2014.

Прилог 1
Скала мотивације за постигнуће МОП/Д

Ставке
1. Животни мото је бити најбољи.
2. Истраје док не оствари циљ.
3. Одличан успех представља задовољство.
4. Планира своје учење.
5. Жели да је најбољи у школи.
6. Труди се да има најбоље оцене.
7. Види себе као успешну особу.
8 Труди се да учи на време.
9. Воли такмичење са другима.
10. Увек је спреман за школу.
11. Кад научи једно градиво одмах прелази на учење другог.
12. Направи план за сваки дан.
13. Већ сада зна шта жели у животу.
14. Труди се да научи иако је тешко.
15. Диви се успешним особама.
16. Нервозан је када нема испланиран дан.
17. Најважније му је да је међу најбољима.
18. Увек настоји да савлада ново градиво.
19. Добра оцена је важна награда.
20. Воли да планира на време.
21. Воли похвале пред другима.
22. Настоји да учи иако не иде добро.
23. Успева зато што планира.
24. Труди се да све буде испланирано.
25. Настоји да је бољи од других.
26. Говоре му да је истрајна особа.
27. Задовољан када оствари планове.

28. Планира према школском распореду.
29. Жели да други знају за његов успех.
30. Дружи се са успешним особама.
31. Држи се направљеног плана.
32. Труди се да постигне највише.
33. Настоји да све уради савршено.
34. Када планира спреман је за све.
35. Труди се више од осталих.

Напомена. Ставке су незнатно реформулисане у односу на примењену верзију у форми трећег лица мушког рода.

Aleksandar Vasić and Dušana Šarčević
MEASURING ACHIEVEMENT MOTIVATION
AT EARLY ADOLESCENT AGE

Abstract

Using the sample of adult respondents from the domestic population we defined the structure of achievement motivation with four relatively independent dimensions of competing with others, perseverance in achieving goals, achieving goals as a source of pleasure and orientation towards planning. Based on this model we constructed the *MOP/D* scale for measuring achievement motivation at early adolescent age, containing 35 items and three-level categories of responses. This scale was administered together with the questionnaires exploring the motivation for school learning and personality features on the initial sample (261 respondents; 48% female) and the cross-validation sample (2234 respondents; 49% female) aged 10 to 16. It has been shown that the *MOP/D* scale is highly representative, with excellent reliability, and, considering the expected complexity of the space of measuring, acceptable homogeneity. Using the exploratory factor analysis on both samples, four primary dimensions were defined: planning, studying, competing and perseverance, and the general factor of achievement motivation. The results of correlation analyses revealed satisfactory criterion, convergent and discriminatory validity of the *MOP/D* scale against the measures of academic motivation, personality features and the variables derived from data on school success. Hence, the *MOP/D* scale has good psychometric characteristics and can be applied in research and practical psychological activities for measuring achievement motivation of respondents at early adolescent age.

Key words: achievement motivation, questionnaire, adolescence, reliability, validity.

Александр Васич и Душана Шарчевич
ИЗМЕРЕНИЕ МОТИВАЦИИ К ПОСТИЖЕНИЮ
НА РАННЕМ ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

Резюме

Структура мотивации к постижению с четырьмя сравнительно независимыми измерениями соревнования с другими, выдержки в достижении цели, осуществления цели как источника удовольствия и установки на планирование была определена на корпусе взрослых испытуемых из сербской популяции. На основании данной модели была создана шкала *МОП/Д* для измерения мотивации к постижению на раннем подростковом возрасте, в которой содержатся 35 положений и трехступенчатые категории ответов. Данная шкала нашла применение, вместе с вопросниками о мотивации к школьной учебе и о свойствах личности, на исходном корпусе (261 испытуемый; 48% женского пола) и кросс-валидационном корпусе (2234 испытуемых; 49% женского пола) в возрасте от 10 до 16 лет. Шкала *МОП/Д* показывает исключительную представительность и надежность и, учитывая ожидаемую сложность пространства измерения, приемлемую гомогенность. Эксплораторными факторными анализами на обоих корпусах были определены четыре первичных измерения: планирование, учеба, соревнование и выдержка, и общий фактор мотивации к постижению. Результаты корреляционных анализов указывают на удовлетворительную валидность критериев, а также на конвергентную и дискриминативную валидность шкалы *МОП/Д* по отношению к меркам академической мотивации, свойств личности и переменным, выведенным из данных о школьной успеваемости. Следовательно, шкала *МОП/Д* обладает хорошими психометрическими характеристиками, и ее можно применять в исследовательской и практической психологической деятельности при измерении мотивации к постижению испытуемых на раннем подростковом возрасте.

Ключевые слова: мотивация к постижению, вопросник, подростковый возраст, надежность, валидность.